

Legenden om en mor
Akryl/tempera/akvarell på duk, 1970,
192 cm x 132 cm
© Endre Nemes/BUS 2012
Foto: Västerås konstmuseum

Endre Nemes

Biografi i urval

1909 Född i Pécsvárad, i södra Ungern. Familjenamn Nägel. Till 1924 bosatt i Spišská Nová Ves i nuvarande Slovakien.

1927 Student i Budapest, studerar en kort tid filosofi i Wien.

1928 Börjar skriva och debuterar med en diktsamling. Verksam som karikatyrtecknare i Prag. Antar konstnärsnamnet Nemes.

1930-1935 Studier vid Konstakademien i Prag.

1936 Debututställning i Prag.

1938 Emigrerar till Finland. Arbetar bl a som lärare vid Fria Målar-skolan.

1940 Utvisas från Finland och får provisoriskt uppehållstillstånd i Sverige. Befinner sig en kort period i Norge, innan den tyska invasionen. Flyr till Sverige och bosätter sig sedan i Stockholm.

1941 Första separatutställningen i Stockholm.

1943 Gruppen Minotaur ställer ut i Malmö Rådhus. I gruppen, som snart upplöses, ingår förutom Endre Nemes, Max Walter Svanberg och C O Hultén.

1947 Utsetts till föreståndare för Valands Konstskola. Tar initiativet till en omorganisation av undervisningen.

1948 Får svenskt medborgarskap. Separatutställning på Konsthallen i Göteborg.

1955 Slutar som föreståndare och lärare vid Valands Konstskola.

1958 Separatutställning på Konstakademien i Stockholm och Konsthallen i Göteborg.

1959 Inbjuds till Documenta II i Kassel och Kunsternes Hus i Oslo.

1960 Utför en stor offentlig utsmyckning i emalj på kommunalhuset i Starkärr, Göteborg.

1963 Retrospektiv utställning på Národní Galerie i Prag, retrospektiva utställningar på konsthallarna i Lund och Göteborg samt på Norrköpings konstmuseum.

1963-1974 Har ett stort antal utställningar, bland annat i Kanada och i ett flertal länder i Europa.

1973 Retrospektiv utställning i Göteborgs konstmuseum och Göteborgs konsthall samt i Västerås konstmuseum.

1979 Retrospektiv utställning på Konstakademien i Stockholm.

1984 Separatutställning i Västerås konstmuseum. Utsetts till filosofie hedersdoktor vid Göteborgs Universitet. Samma år invigs Endre Nemes Museum i Pécs, Ungern.

1985 Avlider i Stockholm den 22 september.

VÄSTERÅS
KONSTMUSEUM

Öppet
Tisdag, onsdag, fredag 10-17
Torsdag 10-20
Lördag-söndag, helgdag 12-16

Fri entré
www.vasteraskonstmuseum.se

Endre Nemes – en donation

17.3 – 23.9 2012

Endre Nemes – en donation

17.3 – 23.9 2012

Västerås konstmuseum har hösten 2011 med stor tack-samhet tagit emot elva verk av konstnären Endre Nemes (1909-85) i en donation från Endre Nemes Stiftelse. Donationen innehåller teckningar, akvareller, collage och måleri från början av 1940-talet till 1985.

Västerås konstmuseum visade redan 1973 en stor utställning med verk av Endre Nemes. I samband med utställningen inköptes den stora målningen *Legenden om en mor* till samlingen. År 1984 visades den andra stora utställningen på museet med verk av Endre Nemes. Under följande år köptes ytterligare åtta verk in till samlingen.

Endre Nemes Stiftelse har genom donationen gjort en viktig konsthistorisk insats för Västerås konstmuseums samling. Verken i donationen har ett högt konstnärligt värde och är ett fantastiskt tillskott och komplement till de verk som tidigare finns i samlingen.

I utställningen visas nu donationen tillsammans med målningen *Legenden om en Mor* samt ett urval av verk ur samlingen.

Vi vill tacka Endre Nemes Stiftelse för det stora förtroendet där museet får förmånen att förvalta dessa verk för framtiden. Speciellt tack till Lena Nemes för ett gott samarbete i samband med donationen och Endre Nemes utställning på Västerås konstmuseum.

Västerås mars 2012

Karin Levander
museichef

Åsa Grönlund
intendent

Endre Nemes framför *Blad ur en bilderbok, vävd tapet, 1977, 290 cm x 1435 cm, Östra sjukhuset, Göteborg. Foto: Britt-Louise Sundell Nemes.*

Omslagsbild: *Vit bild, akryl på duk, 1963-64, 250 cm x 210 cm. © Endre Nemes/BUS 2012. Foto: Västerås konstmuseum.*

Endre Nemes gick bort 1985. Då var han sedan ett par decennier en av de självklara stora konstnärerna i Sverige. Vägen dit hade varit lång, full av motsättningar. Både historiska och personliga.

”Jag kan stamma på sex olika språk”, sa han skämtsamt om sig själv. Han var en kosmopolit med djupa rötter i Centraleuropa. Han föddes i Ungern, i byn Pécsvárad 1909, men bodde som pojke i Slovakien, på den tiden tillhörande Ungern. Han fick sin konstnärliga skolning i Prag. De tio år han tillbringade där kom han att minnas livet igenom. Andra världskriget och familjens judiska bakgrund tvingade honom att fly 1938. Till Sverige kom han genom Finland och det just ockuperade Norge 1940.

Som konstnär började han som tecknare med karikatyrer och reportage vid 1920-talets slut. Under trettio-talet målar han akvareller och oljor, expressiva, abstraherade. Och så kommer han i kontakt med surrealismen och hämtar inspiration från italienaren de Chirico ett decennium senare. Hans interiörer pendlar mellan dröm och verklighet. Med rätta har de kallats metafysiska. Harlekiner och människor trängs i målningarna lite senare. Därefter gäller det abstrakta måleriet, informellt och teckenartat.

Med sina intellektuella reflektioner skapade sig Endre Nemes en egen plats i det svenska måleriet: mellan konkretisternas programförklaringar, koloristernas färgexpressionism från Färg- och Formgruppen och från västkusten och även i förhållande till de svenska surrealisterna från Halmstad och Malmö.

Som konstnär och flykting under andra världskriget med ett för Sverige vid mitten av förra århundradet främmande kulturbakgrund upplevde han vägen till sina framgångar som mödosamma. Nyss i Prag med sjudande intellektuella samtal om konst och liv satt han två år senare som flykting i Loka Brunn.

Väl i Stockholm började han redan 1940 återigen måla och etablera kontakter med andra flyktingar, svenska konstnärer och kulturpersoner. Flyktingarna höll svårligen ihop men ställde ut sin konst tillsammans. ”Konstnärer i landsflykt” 1943 vid Nybrokajen mötte stor oförståelse trots att utställningen ordnades med prins Eugens beskydd. Man skrev om ”främlingselementen i vårt kulturella liv”. Krocken mellan det svenska, i synnerhet under krigsåren, självtillräckliga konstklimatet och det centraleuropeiska kulturhistoriska arvet med dess mångfald och öppenhet kom att följa Endre Nemes under många år.

Han kom dock snart att etablera sig och göra sig känd. Nemes blev medlem i tidskriften *Prisma*s redaktion, tillsammans med Eric Grate och Erik Lindegren, 1948. Året

innan utnämndes han till föreståndare och lärare på Valands konstskola i Göteborg. Under sina åtta år där kom han att reformera skolan och skapa en tidsenlig konstundervisning. Det var inte lätt att öppna konstskolans ”fönster på vid gavel” mot händelserna i det samtida konstlivet i ett Göteborg där den romantiska färgexpressionismen dominerade. Men Nya Valand fick uppmärksamhet och många av hans elever kom att bli kända konstnärer. Han fick professors namn 1968 och kom med tiden att utföra åtskilliga offentliga uppdrag. Som en följd av utställningarna utomlands öppnades ett Endre Nemes-museum i Pécs i södra Ungern 1984.

Jag upplevde tidigt hans målningar som vore de operaföreställningar. Dynamiska, sinnligt förföriska och förfärliga på samma gång, fulla av konflikter och häftiga känsloutbrott. På de instängda och av opålitliga kulisser kringgårdade scenerna skulle ju sopranen dö på slutet. När jag träffade Endre Nemes vid den stora retrospektiva utställningen i Göteborg 1973 visade han snarare stora abstrakta bilder. De dramatiska berättelsernas konkretion flyttades till collagen och teckningarna.

Endre Nemes berättade, även i sina postumt publicerade memoarer, detaljerat om de mardrömslika förändringar som drabbade minoriteterna i Centraleuropas länder efter första världskriget. Barnets upplevelse av att bli tvångsflyttat och inte kunna språk satte djupa spår. I sitt måleri skapade han ett nytt språk. Här konfigureras minnena, nytt och gammalt fogas samman, psykets mörker och ljus med verklighetens skiftningar och möten. I collagen blev detta verkligen ett pussel.

Han hämtade tecken och symboler från många håll: från den hebreiska kulturen, barockens arkitektur och möbler, människokroppen, mekaniska och byråkratiska instrument, mätverktyg och musikaliska instrument, och därtill en uppsjö av återkommande betydelseladdade detaljer som ett slags surrealistisk rekvisita, askar, klockor, händer, hattar, skor, fåglar, stolar, handtag och nyckelhål, saxar och fiskar, och mycket annat.

Som om världen skulle undersökas, mätas och dissekeras, för att bli förstådd. Mått, vikt, form, rum – allt handlar om en känslig balansgång. Det medvetna stöter ständigt på det omedvetna som han allt mer insåg att han inte kunde styra över. I bilderna dök upplevelser från det förgångna ständigt upp.

Konsten är den sista illusionen vi har, sa han. Men han gav aldrig upp att söka överbrygga förnuftets och, som han själv formulerade, det omedvetnas ”förvillande arkipelager”.

Kristina Mezei
Fil. dr konstvetare, konstkritiker